

mora nasloviti na nemoč in razvado kritike, ki hoče znano razložiti iz neznanega. Če se že doživljaj pesnitve odmika logičnemu dojetju in označi kakor vsako posebno občutje, koliko manj se more osebnost pesnika izčrpno označiti z racionalno formulo.

Nemška znanost skuša za poenostavljenje in orientacijo najti splošno človeške tipe osebnosti, ki niso produkt časa in kraja in veljajo po tipičnem razmerju do sveta za vse čase. Tri tipe uveljavljajo Dilthey, Müller Freienfels Rutz, Nohl, začel pa je že Schiller, ki je določil naivni in sentimentalni tip, realista in idealista; pozneje je romantika ločila antični in romantični tip in nato Nietzsche apolinični in dionizični tip. Samo za ljubavno poezijo vzporedi dr. Čelar Milana Begovića z Nazorjem kot realista in idealista, naivni in sentimentalni tip Schillerjev. »Begovićeve poezija je senzualna, polna akcije prikazuje realne momente, lahko prehaja k novim vtisom, Nazor pa se vglablja v posamezna občutja in ostaja dolgo pri njih, poezija je izraz hrepenenja in sanjava. Begović je nad svojim čuvstvom. Nazor se v njem izgublja.« V začetku pa navaja tri tipe po razmerju osebnosti do življenja, ki se ne strinjajo popolnoma z nemškimi. I. senzualist, tip globokega občutja; II. idealist, ki se rajši umakne slabim stranem življenja, da živi v lepih iluzijah; III. idealist volje, ki se ne uklanja življenju, ampak pije tudi njegov strup, da življenje občuti v vsej velikosti in strahoti. »Nazor je tip idealista, ki se rajši umakne življenju, da živi v lepih iluzijah. Tudi kot pesnik ni osvobodil od realnega življenja, ampak pogosto ustvarja idealni duhovni svet lepote, v katerem zavzame njegova poezija značaj slovanskega mističnega hrepenenja po nečem nejasno opredeljenem, to je instiktivno stremljenje, da se umaknemo življenju, kot ga je ustvarila zapadnoevropska civilizacija. Večinoma prevladuje optimizem, ne utaplja se v skrajno bedo kot Dostojevskij ali v grozote kot Hoffmann ali Poet« (te šteje menda v III. tip).

Dr. Čelarju je glavni kriterij vsebine življenjska realnost, dokler ta odmeva v poeziji Nazora; približuje se ji včasih s preciznostjo, včasih z veliko gostobesednostjo in prav nepotrebno psihološko razlago pesnikovega hotenja in čuvstvovanja. Zato je o delu te poezije, ki korenini v realnosti in ima svoj vrh v epu Medved Brundo, izrekel dokaj sprejemljivo sodbo: bolj od rok mu je druga plast iz imaginativnega sveta, katere vrh je solnčna pravljica Utva Zlatokrila. Razlaga jo iz dobe pred vojsko, ko so hoteli (Krleža) vzbuditi v narodu optimistično razpoloženje. Očita ji, da nas ne gane, ker iluzija ne dobi realnega sveta tuge in radosti. Tukaj ne more biti merilo realni svet, ampak to, kar je pesnik hotel povedati, ali nas je prepričevalno zanesel v svet svojega duha. Realni svet je kriterij tedaj, kadar pesnik priznava naravno realnost (to je v naturalizmu, realizmu, impresionizmu in simbolizmu). V Utvi pa so simboli za neke sile in napore človeškega duha, ki nosijo znake pravljice oblikovanja naravnih sil, simbolizem prehaja v ekspresionizem, na kar opozarja tudi močna lirična plast v epu. Kakor se prirodne sile ne menijo za realni svet in za prakso človeške volje, tako se tudi ustvarjajoči duh ne meni za znane oblike resničnosti, ker hoče seči s čuvstvom in fantazijo v neznano. V Utvi je izraz vere, ki prestavlja gore, vere v zmago

duha in sreče. Če dr. Čelar zavrača Utvo, da je umetniško nedognano delo, da je brez neposrednosti, da je osnova rezoniranje ne občutje, da je nenaravno, ker poudarja skrajno optimistično noto, skratka z izrazi za znano realnost, še ni segel v duhovni svet Utve. V realnosti ni idealov, ideali so le v duhovnem svetu in so zato, da verujemo vanje. V razpravi pisatelj odpira včasih poglede v neko pesimistično absolutnost, da je vse skupaj vendarle propadanje v smrt, zato tudi ne more verovati v zmago duha in se živjeti v ono plast Nazorjeve poezije, katere vrh je Utva Zlatokrila.

Škoda, da pisatelj ni analiziral konsekventno tudi formalnih vrednot, da bi prišel do bistva simboličnega in ekspresionističnega sloga, v katerih se razodeva oblikovna volja časa. Ostal je le pri začetkih in se ni povzpел do enotne sinteze, kakor je tudi motrenje tipične osebnosti šele začetek individualnosti, ki živi v oblikah časa.

Kljub nedostatkom je razprava zanimiva in spodbudna. Dr. J. Š.

Albert Haler: **Gundulićev Osman**. S estetskega gledišta. Str. 91. Geza Kon. Beograd, 1929. — Koliko je v Osmanu prave, resnične poezije? Je li Gundulić vse te osebe svojega epa: Osmana, Krunoslav, Sokolico, Ljubico, Kalinko... notranje doživel, občutil? Odgovor se zdaj glasi: Žal, ne. Retorika še ni poezija; sočutje s trpljenjem južnih Slovanov, propoved visokih etičnih misli (o minljivosti slave, sreče itd.) še ni poezija; primerjaje Tassov ep Gerusalemme liberata, ki je bil Gunduliću vzor, z Osmanom, pride kritik Haler do zaključka: epizode v Tassovem epu so poezija, Gundulićeve pa ne. Gundulić hlini pesniško občutje, nadomešča ga z retorično preoblastnostjo. Pesnik je hotel deloma — tako vidi A. H. — peti v duhu renesančnega paganizma (po zgledu Tassovem), a stal je preveč pod vplivom katoliške (A. H. pravi: jezuitske) protireformacije; zato se mu ni posrečilo, da bi obe ti duhovni struji združil, in odtod tisti dualizem v njegovem epu, ki ga je doslej videl edini Armin Pavić, za katerim pa niso šli poznejši literarni kritiki. Dbv.

POLJSKO SLOVSTVO

Literarna debata ob Mickiewiczu

Upadek romantizma se zdi najbistvenejša oznaka novejšje poljske duševnosti. Če bi »romantizem« prav površno tolmačili kot najvišji potencial slovansko-vzhodne duševnosti, bi mogli reči, da danes prevladuje na Poljskem zapadno-civilizacijska orientacija, kar ni nič čudnega v deželi, kjer so gesla demokracije dozorela stoprv v času socialne revolucije, v narodu, ki ga Julij Kaden-Bandrowski, največji sodobni poljski pisatelj, imenuje — Rimljane vzhoda. A čeprav skušajo nekdanji poljski pristaši pozitivizma tolmačiti metamorfozo poljske sodobnosti s potezami spovračajočega se ideala, se zdi, da smemo vendarle z večjo upravičenostjo označiti zorenje sodobnega poljskega duha kot sintezo romantizma in naturalizma. (Prim. »Mickiewicz v luči novejšje kritike«, Sl., 1929, št. 1.)

Primer, ki novo preorientacijo novejšjega pokolenja nadvse jasno označuje, nam nudi literarna debata, ki se je vnela v teku zadnjega leta ob Mickie-